

Un tip complex de alteritate: imaginea Statelor Unite ale Americii în presa românească

Raluca Mihaela LEVONIAN*

Key-words: *evaluation, Romania, U.S.A., identity, otherness*

1. Introducere

O tendință constantă în cercetarea lingvistică din ultimele decenii constă în preocuparea pentru abordări interdisciplinare, valorificând rezultate înregistrate în alte domenii, precum antropologia culturală sau psihologia socială; în plus, alegerea noilor direcții de cercetare ține cont, din ce în ce mai mult, de utilitatea socială și practică a studiilor întreprinse. Raportul dintre identitate și alteritate a devenit, astfel, și un aspect de interes pentru studiile de pragmatică și de sociolingvistică. Spre exemplu, în introducerea unui număr tematic din „Journal of Sociolinguistics”, Rampton (1999: 421) asupra felului în care vorbitorii pot folosi resursele lingvistice pentru a repeta sau a contesta imagini și stereotipuri legate de grupuri din care aceștia nu fac parte, în timp ce alte lucrări, mai recente, urmăresc relația dintre identitatea individuală și colectivă, pe de o parte, și modalități de exprimare a perspectivei personale, pe de altă parte (ex. Johnstone 2007) sau utilizează teoriile ale identității în analiza construirii imaginii vorbitorilor în procesul de comunicare (ex. Spencer-Oatey 2007). O abordare prin prisma evaluării lingvistice și discursive poate fi, așadar, complementară cercetării imagologice și se dovedește utilă pentru a explica reflectarea raportului dintre identitate și alteritate în discursurile individuale sau publice.

2. Evaluarea și analiza discursului

În domeniul analizei discursului, studiile recente din spațiul anglo-american propun diverși termeni pentru a denumi procesul prin care perspectiva vorbitorului sau a autorului transpare în discurs: „evaluation”, „subjectivity”, „stance”, „appraisal”. Deși denumirile sunt variate, sensurile la care se face referire sunt relativ apropiate. Pentru unii cercetători, „evaluare” („evaluation”) ar trebui să fie considerat drept un termen – umbrelă, care poate cuprinde toate modalitățile de exprimare a atitudinii vorbitorului/ autorului, punctul de vedere, opiniile sau sentimentele față de acele entități sau propoziții despre care vorbește (Thompson, Hunston 2001: 5). Tocmai această restrângere a obiectelor supuse evaluării le va fi reproșată de Englebretson (2007), care preferă termenul „poziție” („stance”), datorită polisemantismului său: acesta poate denumi o poziție fizică, o atitudine personală sau, în sensul cel mai extins, moralitatea socială (Englebretson 2007: 6). Un alt termen

* Universitatea din București, România / Università degli Studi della Calabria, Italia.

propus este cel de „apreciere” („appraisal”), definit drept resursele semantice utilizate pentru negocierea emoțiilor, a judecăților și a evaluărilor, împreună cu resursele pentru asumarea acestor evaluări (Martin 2001: 145). În continuare, va fi utilizat termenul „evaluare” pentru a denumi exprimarea unor judecăți, sentimente sau comparații, care reprezintă punctul de vedere al autorului enunțului. Indiferent care ar fi denumirea preferată, evaluarea rămâne un fenomen complex, depășind simpla exprimare lingvistică a subiectivității. Este adus în discuție, tot mai mult, aspectul interacțional al acestui proces: cel care formulează evaluarea nu este un individ izolat și nu realizează un simplu act verbal, care poate fi explicat strict la nivel discursiv. Dimpotrivă, orice individ este purtător al unei experiențe de viață și al unei culturi; evaluarea are un caracter interacțional, deoarece presupune o raportare la opiniile exprimate anterior și la intervențiile celorlalți participanți la dialog (Du Bois 2007; Englebretson 2007: 6), concepție care își are originea în teoria bahtiniană a dialogismului. O perspectivă apropiată este susținută de Thompson și Hunston (2001: 5–6), pentru care una dintre funcțiile evaluării, pe lângă cea de exprimare a opiniei vorbitorului (autorului), este cea de formare și de menținere a relațiilor dintre vorbitor și ascultători (sau dintre autor și cititori).

Orice evaluare are și o puternică dimensiune normativă, implicând recursul la un anumit sistem de valori specific unei culturi. Pentru a evidenția acest aspect, Thompson și Hunston insistă asupra folosirii termenului „evaluare”, referindu-se astfel la noțiunea de „valoare”, atribuită inevitabil entităților analizate: actul evaluativ nu doar reflectă, ci și contribuie la construirea și la menținerea aceluși sistem de valori, parte componentă a ideologiei care se găsește în orice text (Thompson, Hunston 2001: 5–8). O opinie asemănătoare este formulată, printre alții, și de Du Bois (2007: 141), pentru care afirmarea unui punct de vedere într-un discurs implică și realizarea unei evaluări, ceea ce mobilizează o serie de valori socioculturale.

O grilă de analiză relevantă pentru studiul detaliat al textelor literare sau funcționale este cea propusă de Martin (2001) și Martin și White (2005). Conform acestei teorii, mijloacele lingvistice de exprimare a evaluării pot fi grupate în trei categorii principale: categoria afectelor („affect”), a judecăților („judgement”) și a aprecierilor („appreciation”), fiecare putând avea o dimensiune pozitivă și una negativă. Sistemul evaluativ privilegiat în discursul mediatic este cel al judecăților, care se referă la norme despre cum trebuie sau nu să se comporte indivizii. Printre diversele forme de discurs public din societățile contemporane, cel al presei continuă să își păstreze un semnificativ rol cultural, de mediator al comunității în care este produs și receptat (Ismail et al. 2009: 150). Studii recente arată faptul că articolele de opinie (de tipul editorialelor și al comentariilor) sunt preferate de către cititori, în detrimentul articolelor de știri, pentru a interpreta problemele de politică externă (Le 2003, apud Ismail et al. 2009: 153) și că acestea sunt construcții ideologice și au frecvent un caracter normativ (Salovaara-Moring, Maunula 2011: 95).

3. Context și corpus

Corpusul a fost alcătuit dintr-un număr de 32 de articole de opinie, publicate pe paginile web ale mai multor cotidiane românești, între anii 2009 și 2012. Drept termeni-cheie ai căutării au fost folosite cuvintele: „Statele Unite ale Americii” („SUA”), „politică internă”, „politică externă”. Au fost selectate acele texte care aveau ca temă principală referiri la politica internă sau externă a Statelor Unite și la relațiile cu România. A fost urmărită imaginea Statelor Unite, deoarece contextul internațional din ultimii ani a demonstrat importanța rolului deținut de Statele Unite în sfera geopolitică. Fenomenul „primăverii arabe” declanșat în anul 2011, înlăturarea liderului Al Qaeda, Osama bin Laden, de către forțele americane, implicarea președintelui Barack Obama în negocierile de pace dintre Israel și Palestina sunt doar câteva evenimente care au fost reflectate pe larg de mass-media internațională și au determinat o mai fină nuanțare a trăsăturilor atribuite alterității reprezentate de Statele Unite.

4. Evaluare directă și evaluare implicită

Spre deosebire de articolele de știri, care trebuie să păstreze – sau măcar să simuleze – obiectivitatea, textele de opinie sunt construite pe baza exprimării, uneori exacerbate, a subiectivității. Dimensiunea evaluativă caracterizează, într-o mare măsură, stilul editorialistic: fiind un „subgen discursiv de autoritate” (Cvasnî Cătănescu 2006: 159), editorialul presupune afirmarea și argumentarea unui punct de vedere, personal (reprezentativ pentru autorul său), dar și instituțional (caracteristic pentru respectiva instituție media). În același timp, exprimarea perspectivei jurnalistului este destinată să stabilească o legătură cu cititorii, contribuind și la delimitarea membrilor unei comunități de opinie de cei care nu le împărtășesc valorile. Autoritatea discursivă deținută de rolul emițătorului se manifestă în particularitățile de construcție a textului: actele de vorbire asertive, care sunt comune în articolele de știri, se îmbină cu cele expresive, persuasive și, uneori, chiar cu directivele, în textele de opinie.

Într-un studiu de pionierat în acest domeniu (Biber, Finegan 1989), s-a afirmat că evaluarea poate fi localizată la nivel formal sau expresiv, deoarece se manifestă prin intermediul resurselor lexicale și gramaticale utilizate într-un text. Mai recent, este adusă tot mai mult în discuție și o dimensiune supraordonată, cea a organizării discursive (Thompson, Hunston 2001: 14). Identificarea unui lexic al evaluării s-a dovedit o temă de interes pentru mulți cercetători, dar nu lipsită de unele dificultăți. Contextul este cel care, în ultimă instanță, deține rolul esențial în stabilirea sensurilor evaluative ale unor termeni. O anumită atitudine îi poate fi transmisă cititorului și la nivel conotativ, nu doar denotativ, ceea ce a dus la distingerea evaluării directe de cea implicită (Martin și White 2005: 61–67).

Toate editorialele analizate au inclus structuri sau secvențe evaluative, direct sau indirect exprimate. Tendința a fost de exprimare directă în cazul evaluărilor pozitive, în timp ce pentru evaluările negative sunt mai frecvente și mai diversificate procedeele indirecte.

Din punct de vedere morfo-sintactic, evaluarea directă a fost realizată, în textele din corpus, prin:

– Adjective calificative cu rol de atribut și propoziții subordonate atributive:

(1) „Anunțul dramatic al lui Barack Obama, [...] despre uciderea lui Osama bin Laden” (text 31).

(2) „În țara ei, în Congresul Statelor Unite, se desfășoară în aceste zile un dificil proces de negociere în vederea reducerii deficitului bugetar.” (text 8).

(3) „[cablogramele Wikileaks – n.m.] nu au demascat America drept o țară în care guvernarea nu se face nicidecum în acord cu generoasele și mult-lăudatele principii constituționale” (text 14).

(4) „Încă năuciiți de visul frumos «da putem» (sic!), promis de Barack Obama, americanii se trezesc, puțin câte puțin, la o realitate pe care credeau că George W. Bush a luat-o pentru totdeauna după el. Se trezesc într-o țară în care nu se schimbă nimic în bine și nici nu dă semne că s-ar mai putea schimba” (text 18).

– Adjective folosite cu valoare adverbială:

(5) „Lasă că din acest procent Armata și Marina SUA finanțează programe de cercetare civile [...] Oare ce alt minister al apărării funcționează așa deschis și competitiv? Dl.gen.intendență Oprea, vreo idee?” (text 2).

– Substantive abstracte, funcționând adesea drept centre de grup nominal:

(6) „Indignarea anti-capitalistă virează repede în anti-americanism confortabil” (text 2).

(7) „în SUA a fost hiper-activism” (text 5).

(8) „lupta împotriva «imperialismului» american” (text 12).

(9) „aroganța tipică diplomaților americani” (text 14).

(10) „determinarea americană de a continua cu hărțuierile antiteroriste” (text 30).

De asemenea, referirile la Statele Unite au inclus de multe ori construcții superlative:

(10) „inamicul numărul unu al celui mai puternic stat de pe planetă” (text 29).

(11) „Barack Obama, liderul celei mai mari puteri a lumii” (text 31).

Mai puțin frecvente au fost evaluările directe incluzând construcții superlative sau comparative referitoare la persoane considerate reprezentative pentru națiunea americană:

(12) „În operațiunea Bin Laden, Obama a jucat un rol aproape de perfecțiune” (text 27).

Structurile evaluative explicite utilizate în editoriale arată că, adeseori, perspectiva individuală, a jurnalistului, se suprapune unei perspective comune, de largă circulație. Exemple precum (8), (9), (10), (11) relevă faptul că numeroase evaluări directe nu sunt construcții originale, ci autorii textelor recurg la expresii clișeizate, mai ales în cazul construcțiilor superlative. Atunci când obiectul evaluării îl constituie o națiune, selecțiile lexicale și tematice, organizarea textului și structurile argumentative folosite sunt motivate, inevitabil, și din punct de vedere cultural, reflectând bagajul imagologic al comunității căreia îi aparțin autorul și cititorii. Elementele evaluative selectate activează câteva stereotipuri cu o largă circulație: reprezentarea Statelor Unite drept o putere mondială, superioritatea care

decurge din acest statut și care le este transferată reprezentanților statului, asocierea economiei nord-americane cu capitalismul (termen cu o denotație relativ neutră), dar și cu „imperialismul”, termen vehiculat în discursul propagandistic comunist.

În ceea ce privește evaluarea indirectă, cea mai simplă modalitate de realizare a sa constă în selectarea unor termeni aparținând unor anumite sfere semantice. Evaluarea indirectă nu se manifestă punctual, ci în cadrul unor secvențe textuale mai ample. În exemplul de mai jos, autorul recurge la o acumulare de substantive, toate cu o certă conotație negativă, reluate în enunțul următor printr-un pronume demonstrativ cu funcție anaforică. Cititorului i se transmite astfel o atitudine negativă, care pare a fi construit pe baza unor date certe; mai mult, impresia este accentuată de repetarea adverbului „încă” și de adjectivul nehotărât „multe”:

(13) „Încă patru milioane de *săraci*, încă cinci milioane de *șomeri*, multe milioane de «*subangajați*» (care muncesc part-time) și de *debitori ipotecari insolvabili*. Acesta este bilanțul președintelui Obama, adus la Casa Albă de un val de speranță cum nu cunoscuse America de decenii [subl.n.]” (text 15).

Toți acești termeni intră în antiteză cu sintagma „val de speranță”, care este astfel negată. Evaluarea negativă transmisă explicit este una de ordin epistemic (sărăcirea populației americane), în timp ce evaluarea implicită este de ordin afectiv (distrugerea speranțelor).

Nu sunt rare situațiile în care se recurge la diverse figuri sintactice, semantice sau logice pentru a transmite un mesaj evaluativ. Evocarea unor anumite câmpuri semantice poate fi asociată antitezei și paralelismului, în secvențe textuale mai elaborate, așa cum se întâmplă în exemplul de mai jos:

(14) „[...] președintele Obama declara *candid*: «Evenimentele de astăzi dovedesc o dată în plus că *regimurile autoritariste sunt pe cale de dispariție*» (în afară de cele pe care Statele Unite le mai susțin încă, cultivându-le ca pe niște plante de seră). Și: «Acest eveniment marchează încheierea unui *capitol lung și dureros* pentru cetățenii libieni, care, de acum înainte, au *șansa de a-și determina propriul destin*, într-o Libie nouă și democratică». [...] Ca după orice *revoltă reușită*, urmează *execuțiile – mii de oameni acuzați* că l-au sprijinit pe dictator sunt *deja în pușcării*. Comunitatea internațională nu va permite – veți spune – astfel de *orori*. Mi-aș dori să aveți dreptate [subl. n.]” (text 20).

Două evaluări, cea atribuită președintelui american și cea a ziaristului, sunt opuse în acest text. Contrastul se realizează prin selectarea unor termeni aparținând a două sfere semantice: discursul lui Obama afirmă credința în instaurarea unui guvern democratic în Libia, în timp ce jurnalistul se declară convins de faptul că regimul nou instaurat va fi tot unul totalitar, care va comite abuzuri. Distanțarea față de citatele atribuite lui Obama se realizează în mai multe moduri: prin intermediul termenului „candid” și prin comentariul plasat între paranteze, care depășește valoarea ironică, devenind o critică deschisă. Optimismul din discursul lui Obama este contrazis și chiar anulat de comentariul jurnalistului, care încheie acest paragraf; ideea centrală este o generalizare care trezește reacții emoționale negative: „Ca după orice revoltă reușită, urmează execuțiile [...]”. Mesajul evaluativ direct este unul critic, chiar acuzator la adresa Statelor Unite, care nu ar cunoaște în profunzime lumea musulmană și nu au gestionat corect războiul civil din Libia, în timp ce

mesajul implicit vizează și atitudinea președintelui Obama, prezentată drept cel puțin naivă. Mai mult, se face aluzie la o eventuală atitudine pasivă (sau încuviințare tacită sau nepăsare) din partea comunității internaționale.

Întrebările retorice reprezintă, de asemenea, un procedeu retoric cu funcție evaluativă, prin care se forțează obținerea unei adeziuni din partea cititorilor. Textul următor, reprezentând paragraful final al unui articol, are o funcție puternic marcată expresiv: se afirmă unicitatea în sens pozitiv a persoanei evaluate și sunt totodată respinse trăsăturile menționate anterior.:

(15) „Nu voi publica fotografiile cu bin Laden mort”, tocmai a anunțat președintele Barack Obama, într-un interviu pentru CBS News. În epoca senzaționalismului media și a populismului politic exploziv, câți dintre liderii lumii în care trăim ar fi luat o astfel de decizie?” (text 27).

Utilizarea ironiei ca mijloc indirect de exprimare a evaluării nu a fost încă pe larg analizată. Ironia este definită drept o „expresie simulată” (DSL: 276), constituită pe baza distanței dintre sensul literal al unui enunț și cel real. Ironia poate fi considerată și o strategie de atenuare a forței unei evaluări negative, reducând daunele produse imaginii interolcutorului. Exemplul următor este un fragment dintr-un editorial construit în întregime pe baza unui paralelism ironic, rezultat al alternării a două scenarii: comportamentul poporului american în condiții dificile, spre deosebire de cel al românilor. Întreaga opoziție are rădăcini intertextuale, titlul articolului, *Greierii americani și furnicile din România*, făcând aluzie la fabula *Greierele și furnica*. Articolul are ca punct de plecare o știre din presa internațională, conform căreia locuitorii unui orașel american apar cântând într-un videoclip, pentru a demonstra că localitatea nu este depopulată și pentru a atrage turiștii.

(16) „Dacă americanii se puseseră pe jefuit când i-a lovit uraganul Katrina, românii au scos bani din buzunar, când au venit inundațiile și au pus umărul la redresarea economiei locale. Exemplar rămâne cazul Galați, unde, în timp ce pompierii și jandarmii opreau înaintarea Dunării cu saci de nisip, locuitorii zonelor inundabile beau bere pe faleză, în semn de solidaritate cu patronii de local, ignorând faptul că berea tocmai se scumpise cu 50 de bani...”

Și acum s-o spunem pe șleau, spre deosebire de americani, românii care locuiesc în orașe în care a murit economia dovedesc spirit practic și nu cad în romantisme ieftine. În timp ce alții cântă ca niște greieri boemi, ai noștri strâng ca niște furnici gospodare. Strâng fier vechi, cabluri de cupru, șine de tren...” (text 25).

Caracterizările simbolice, de „greiere”, respectiv de „furnică”, atribuite metaforic celor două populații sunt de fapt inversate, la nivel logic. Ironia este realizată prin intermediul sensurilor activate de anumiți termeni și construcții („au scos bani din buzunar”, „au pus umărul la redresarea economiei locale”, „strâng”), sensuri care sunt ulterior dezambiguizate contextual. Termenii explicit evaluativi („dovedesc spirit practic”, „nu cad în romantisme ieftine”) ajung astfel să transmită opusul lor, critica aparentă îndreptată împotriva americanilor se dovedește a fi un comentariu laudativ, în ansamblu.

5. Teme ale discursului mediatic și categorii evaluative

Potrivit tipologiei propuse de Martin și White, subsistemul evaluativ cel mai frecvent întâlnit în discursul presei este cel al judecăților. În concepția autorilor, acest subsistem include nu doar un aspect epistemic, ci și unul deontic, judecățile putând fi grupate în două mari categorii: cele referitoare la stima socială și cele care vizează sancționarea socială. Judecățile privind stima se referă la comportamentul persoanelor, perceput drept (a)normal, la capacitățile acestora și la tenacitatea (implicarea) lor. Sancționarea socială include doi parametri: adevărul sau sinceritatea indivizilor și etica sau moralitatea lor (Martin, White 2005: 52–56). Articolele de opinie se disting de textele de știri și datorită parametrilor evaluativi la care se face referire. Autorii textelor de opinie își pot raporta judecățile evaluative atât la categoria stimei, cât și la cea a sancțiunii sociale, ceea ce nu se întâmplă însă în articolele de știri, redactate într-un stil predominant obiectiv, care permite evaluarea doar în funcție de stima socială. Referirile la sancțiunea socială ar avea consecințe de ordin juridic pentru persoanele evaluate negativ din acest punct de vedere în cadrul știrilor (Martin, White 2005: 169–170).

Atunci când Statele Unite sunt judecate global, ca națiune, evaluările în funcție de dimensiunea „stimei sociale” sunt predominant pozitive: parametrii „normalitate” și „tenacitate” obțin evaluări pozitive, în timp ce parametrul „capacitate” obține atât evaluări pozitive, cât și negative. În textele analizate, parametrul „normalitate” a fost vizibil în selectarea și descrierea unor valori considerate de către jurnaliști specifice culturii americane: coeziunea socială, democrația și transparența în viața politică, deschiderea către dialog și preocuparea pentru binele cetățenilor:

(17) „Diplomatul american are toate motivele să ne dea lecții. [...] Să facem comparația cu ceea ce se întâmplă la București. [...] Uitați-vă la ceea ce se întâmplă la Washington: democrații și republicanii negociază în secret! Nimic greșit, pentru că negocieri serioase nu pot să se desfășoare în fața camerelor de luat vederi” (text 8).

(18) „Președintele SUA își creează imaginea conducătorului aflat (văzut) la birou, în slujba națiunii, pe când președintele României pare să stea undeva, pitit în palat. Americanii, familiarizați cu locul de parcă ar fi propriul lor office, pot avea senzația că participă la luarea deciziilor din Biroul Oval, pe când românii au impresia că guvernării se ascund și nu țin cont decât de interesele lor” (text 23).

Reflectarea parametrului „normalitate” în textele de opinie prezintă și o altă caracteristică: națiunea americană nu este evaluată izolat, ci, de cele mai multe ori, este vorba de o evaluare corelativă. Modelul american este prezentat drept punct de referință și plasat în opoziție cu realitatea românească, prezentată drept anti-model.

Evaluarea pozitivă a culturii sau a realității americane este accentuată de o evaluare negativă a realității românești, realizată fie indirect, prin intermediul ironiei, fie direct, prin acte asertive cu sens generalizator („Diplomatul american are toate motivele să ne dea lecții”) sau prin directive („Uitați-vă la ceea ce se întâmplă la Washington [...]”).

Evaluările negative pentru parametrul „capacitate” au în vedere mai ales sfera economiei interne a Statelor Unite, unele articole insistând asupra scăderii nivelului de trai al populației americane după 2009. Din perspectiva jurnaliștilor, judecarea Statelor Unite ca având „– capacitate (economică)” are valoare de noutate și poate

atrage atenția cititorilor, ceea ce ar explica și abordarea subiectului în articolele de opinie. Titlul unui astfel de articol, *Cea mai mare economie a lumii – o săracă țară bogată*, este construit prin juxtapunerea a două structuri clișeizate. În prima parte a titlului, reprezentarea Statelor Unite drept o putere economică mondială este o imagine devenită un loc comun pentru cititori. Tema textului o constituie însă tocmai contrazicerea acestei imagini, anunțată în titlu tot prin intermediul unei formule-clîșeu. De asemenea, această evaluare negativă duce la concluzia jurnaliștilor, conform căreia Statele Unite nu mai pot reprezenta un model din punct de vedere al dezvoltării economice: „Poate că este timpul ca lumea să își ia alt reper ca «semn bun pentru economie» în afara obișnuitului «consum în creștere în SUA»” (text 16).

Implicarea Statelor Unite în lupta împotriva terorismului, în special, și în relațiile cu lumea arabă, în general, constituie o temă principală în discursul mediatic contemporan. Acestei teme i se subordonează evaluările pentru parametrul „tenacitate” și pentru dimensiunea sancțiunii sociale. Determinarea autorităților americane de a anihila mișcarea Al Qaeda este o trăsătură apreciată de jurnaliști; mai concret, înlăturarea teroristului Osama bin Laden a reprezentat un eveniment care a generat discursuri favorabile la adresa Statelor Unite în mass-media. Lupta împotriva terorismului este transpusă, în presă, prin intermediul scenariului narativ al luptei dintre bine și rău. Fragmentul următor conține una dintre ideile principale ale unui editorial, argumentată chiar prin reiterarea perspectivei altor vorbitori, caz rar pentru textele de opinie. Contextul este cel al interviurilor luate soldaților din trupele aliate în timpul războiului din Irak pentru înlăturarea regimului lui Saddam Hussein:

(19) „[...] dacă britanicii, de pildă, vorbeau în termeni de «datorie», «inamic strategic», «pericol de securitate», soldații americani vorbeau în termeni de «datorie morală», «impunerea democrației», «libertatea Irakului», «luptă împotriva răului» etc. [...] Dar, dincolo de un zâmbet superior, patetismul acesta ne spune un singur lucru: America este singura care mai poate fi imperiu și mai poate stăpâni lumea. Pentru că lumea nu o conduci nici prin cinism, nici prin scepticism, ci prin credință” (text 1).

La polul opus se situează încercările de simplificare a conflictului arhetipal dintre bine și rău, prin intermediul vocabularului folosit; lupta împotriva terorismului este redusă la ideea unei simple vendete sau la un scenariu de film hollywoodian. Spre exemplu, în citatul de mai jos, interferența registrelor stilistice este destinată să exprime perspectiva autorului într-un mod non-ambiguu (Cvasnîi Cătănescu 2006: 166):

(20) „Pentru el personal și pentru Statele Unite era important să transmită mesajul că nu te poți pune cu americanii și că, mai devreme sau mai târziu, ajungi să o pățești dacă o faci. Pentru SUA era o chestiune de principiu să nu lase această treabă neterminată” (text 11).

Faptul că politica internațională a S.U.A. și acțiunile întreprinse împotriva terorismului sunt descrise prin intermediul unor expresii din registrul familiar-argotic are ca rezultat și o diminuare a mizei conflictului. Ceea ce atrage atenția nu este atât aprecierea evenimentului în sine (o victorie împotriva terorismului nu putea fi decât susținută într-o societate pro-occidentală), cât mai ales afirmarea unor

stereotipuri legate de cultura americană: accentul pus pe imagine în detrimentul conținutului:

(21) „Eforturile consilierilor de imagine ai lui Barack Obama de a profita electoral de pe urma anihilării primului terorist al planetei sunt evidente. Toate detaliile de «public relations» din jurul acestui eveniment au fost puse la punct în cel mai pur stil american” (text 10).

Dacă evaluarea Statelor Unite prin prisma „stimei sociale” este predominant pozitivă, judecățile devin mai nuanțate atunci când se fac referiri la dimensiunea „sanționării sociale”. Deși acest capitol merită o discuție mai detaliată, ne vom opri doar asupra unei teme de interes pentru România, cea a relațiilor militare cu Statele Unite. Comportamentul Statelor Unite ca partener al României este evaluat negativ pentru ambii parametri, „adevăr” și „etică”.

(22) „Președintele Băsescu ne-a anunțat grav că prietenii americani ne vor de tranzit pentru soldații și harnașamentele de luptă aferente, care se duc spre războaiele ce picotesc în Irak și Afganistan și vor să ne asigure liniștea cu o bucată de scut. [...] Tristețea este că această poveste cu scutul antirachetă ar merita o dezbatere serioasă, animată și cu priză în societatea băștinașă” (text 30).

(23) „În final, nu mai putem spera decât că o să ne spună și nouă, civililor, careva, vreodată, ce ne mai așteaptă, ce acorduri ni se mai semnează, ce «să mai facem noi pentru americani» și dacă au de gând să mai facă și ei ceva pentru noi” (text 24).

Se conturează astfel o imagine total opusă a Statelor Unite, nu ca model de urmat, ci ca stat dominator și lipsit de etică în relația cu statele mai mici. Dincolo de referirea la Statele Unite, elementul care atrage judecățile dezaprobatore ale jurnaliștilor este reprezentat de război, în sens general.

Concluzii

Discursul evaluativ al presei românești la adresa Statelor Unite este unul complex, care îmbină aprecierile și criticile. Utilizând teoria propusă de Martin și White (2005), analiza a avut în vedere în special parametrii evaluativi din categoria judecăților. Este vizibilă persistența unor stereotipuri mai vechi, alături de evaluări recente, datorate situației geopolitice actuale: numeroase texte de opinie abordează problema terorismului, a conflictelor din lumea arabă și a rolului jucat de Statele Unite în aceste conflicte. Se poate pune întrebarea dacă nu cumva este depășită ambivalența reprezentărilor tipice ale Statelor Unite în imaginarul european: de tărâm al făgăduinței sau de promotor al culturii de masă și al consumului. În discursul actual, Statele Unite sunt tot mai frecvent reprezentate drept o putere militară. Această nouă reprezentare duce și la caracterul combinat al evaluărilor la adresa Statelor Unite. Acestea sunt evaluate pozitiv pentru parametri precum „normalitatea” sau „tenacitatea” și sunt prezentate drept un model pentru societatea românească. În același timp, discursul mediatic include și evaluări negative, în ceea ce privește parametrii „adevăr” și „etică”, multe texte insistând asupra implicării României în conflictele din Orient, acțiune percepută drept incorectă.

Bibliografie

- Biber, Finegan 1989: Douglas Biber, Edward Finegan, *Styles of stance in English: Lexical and grammatical marking of evidentiality and affect*, în „Text”, 9, p. 93–124.
- Cvasnii Cătănescu 2006: Maria Cvasnii Cătănescu, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Editura Universității din București.
- DSL = Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, ediția a II-a, București, Nemira & Co, 2005.
- Du Bois 2007: John Du Bois, *The stance triangle*, în Robert Englebretson (ed.), *Stancetaking in Discourse. Subjectivity, evaluation, interaction*, Amsterdam–Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Englebretson 2007: Robert Englebretson (ed.), *Stancetaking in Discourse. Subjectivity, evaluation, interaction*, Amsterdam–Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Ismail et al. 2009: Amani Ismail, Mervat Yousef, Dan Berkowitz, *American in crisis: opinion discourses, the Iraq War and the politics of identity*, în „Media, War & Conflict”, vol. 2 (2), p. 149–170.
- Johnstone 2007: Barbara Johnstone, *Linking identity and dialect through stancetaking*, in Robert Englebretson (ed.), *Stancetaking in Discourse. Subjectivity, evaluation, interaction*, Amsterdam–Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Kroes 1996: Rob Kroes, *If you've seen one, you've seen the mall. Europeans and American mass culture*, Urbana, Chicago, University of Illinois Press.
- Le 2003: Élisabeth Le, *Information Sources as a Persuasive Strategy in Editorials: Le Monde and the New York Times*, în „Written Communication”, 20 (4), p. 478–510.
- Martin 2001: J.R. Martin, *Beyond Exchange: APPRAISAL Systems in English*, in Susan Hunston, Geoff Thompson (ed.), *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*, Oxford–New York, Oxford University Press.
- Martin, White 2005: J.R. Martin, P.R.R. White, *The Language of Evaluation. Appraisal in English*, Hampshire–New York, Palgrave Macmillan.
- Rampton 1999: Ben Rampton, *Styling the Other: Introduction*, în „Journal of Sociolinguistics”, 3/4, p. 421–427.
- Salovaara-Moring, Maunula 2011: Inka Salovaara-Moring, Kirsi Maunula, *Geographies of media and power: The United States in Finnish media discourse, 1984–2009*, în „International Journal of Cultural Studies”, 14, p. 91–111.
- Spencer-Oatey 2007: Helen Spencer-Oatey, *Theories of identity and the analysis of face*, în „Journal of Pragmatics”, 39, p. 639–656.
- Thompson, Hunston 2001: Geoff Thompson, Susan Hunston, *Evaluation: An Introduction*, in S. Hunston and G. Thompson (eds.), *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*, New York, Oxford University Press, p. 1–27.

A Complex Form of Otherness: the Image of the U.S.A. in the Romanian Newspapers Editorials

This paper aims to investigate how the image of the United States is reflected in contemporary media discourse, especially by the means of evaluative acts. The analysis is based on a corpus of Romanian editorials which have been published between 2009 and 2012 and the theoretical framework applied for the study of evaluation is mainly the one advanced by Martin and White (2005) for the analysis of literary and nonliterary texts. The results show that both positive and negative evaluations can be found in Romanian media and that while the U.S.A. receive positive evaluations for parameters as “normality” and “tenacity”, they are also negatively evaluated for “truth” and “ethics”. The American culture is often seen as a model for Romanian people, especially in regard to values as social cohesion, democracy and dialogue. Though the battle against terrorism is widely appreciated, the U.S. are often also negatively evaluated because Romania’s military partnership with the U.S. is not fully understood and it is perceived as an expression of the American influence.